

Csehi Zoltán PhD
Polgári Jogi Tanszék
Konzulens: Vékás Lajos

Prospero szellemei - az alapítvány a jogi személy és a jogtudomány szempontjai között*

SZÓKRATÉSZ: Az, amelyik tudással párosulva íródik be a tanuló ember lelkébe, képes megvédeni magát, és ért hozzá, hogy azok előtt beszéljen és azok előtt hallgasson, akik előtt kell. /.../

PHAIROSZ: A tudással rendelkező ember eleven és lelkes beszédéről szólsz, amelynek az írott beszéd – joggal mondhatjuk – árnyképe csupán. /.../

SZÓKRATÉSZ: (...) valójában a legkülönb írások is csak emlékeztetőül szolgálnak azok számára, akik már ismerik a szóban forgó tárgyat, ... és csakis a kifejtő tanítás közben, a megértetés kedvéért mondottakban, amelyek valóban a lélekbe íródnak, egyedül ezekben van világosság, tökéletesség, és csakis ezeket lehet komolyan venni. (Platón, Phaidrosz, 276a, 278a)**

A doktori fokozatra pályázó jelölt – miután megismerte bírálóinak véleményét – abban a sajátos helyzetben van, hogy értékelje az őt értékelőket, amely folyamat szubjektív megítélését nem lehet kétségbe vonni. Ezért vettem elő ismét egykori nagyszerű professzorom, Németh Lajos akadémia doktori értekezéséről készült opponensi véleményt, hogy az elmúlt évtizedek távlatában az abban foglalt értékelési szempontokat mi vezérelhette. Az opponens, Fülep Lajos szikár és egyértelmű megfogalmazásai viszont jobban elkésztettek, hiszen minden szempontból hiteles személyről és kikezddhetetlen bírálóról volt szó, aki Németh Lajos bíralt könyvéhez hasonló nem produkált. Természetesen véletlenül sem kívánom magamat és munkámat a felidézett személlyel és immáron a művészettörténet-írásba örökre bevonult opuszával összehasonlítani vagy bármilyen hasonlóságot tenni, hanem a bíráló és a bíralt mű viszonyára, a bírálat pszichológiájához kívántam erőt és tapasztalatot meríteni. Fülep végül – a különben alapos és rendkívül hosszú véleményében - így fogalmaz:

„Amilyen rendkívüli jelenség Csontváry művészete egyáltalán, olyan rendkívüli, nagy és nehéz feladat a benne inkarnált éthosznak és világnak feltárása, meghatározása és elhelyezése. A feladatnak ezt a részét Németh Lajos sem tudta teljesíteni. Nem igyekezett megkerülni, mert nyilván tudja, hogy nélküle minden vállalkozás csak félmunka, céljáig nem jut. Érti,

---

* A doktori védés során előadott válasz szerkesztett változata Dr. Zlinszky János és Dr. Kecskés László professzorok „A magánjogi alapítvány. Történeti és dogmatikai alapok, 2004” című doktor értekezéséről készült bírálataira.

** Simon Attila fordítása, III Ókor (2004), 4.szám, 8. és skk.

tapogatja a problémát, az anyag gyúrásából azonban pasztikus alak nem született meg, egyenlőre még ködkép a szilárd nagy csillagok társadalmában.”¹⁹

Fülep Lajos korrektségéhez tartozik, hogy opponensi véleményében megemlékezik a világhírt elérő Tolnay Károly véleményéről is, aki Németh Lajos Csontváry monográfiáját röviden és tömören kitűnőnek nevezte.²⁰ Tolnay ismerte a monográfia műfaját, többek közt Michelangelo Buonarroti életművét 5 hatalmas kötetben tette közzé.²¹

A fenti felvezető gondolatokat azért vettem elő, hogy a bíráló szempontjait, szubjektív karaktereit érzékeltessem, amely az opponált mű tárgyában annyiban bír relevanciával, hogy az érdemi opponensi vélemények és kérdések lényegében a bírált 300 oldalas dolgozat egyetlen fejezetéhez, a jogi személyhez kapcsolódnak. Jóllehet a doktori értekezés módszertani kérdéseket vitat legelőször, közel száz oldalas történeti feldolgozással folytatódik és részben más szempontból értékeli a jogforrások és a tudománytörténet megállapításait. Az elemzés az alapítvány fogalmának súlypontjaira igyekszik rámutatni, mintegy harmada dogmatikai analízis, amelyekkel kapcsolatban az opponensek érdemi észrevételt lényegében nem tettek. Mindezek ellenére az opponensek olyan eredeti felvetéseket és további impulzusokat ébresztő gondolatokat fogalmaztak meg, amelyek kiváltották a szerző részletes válaszát.

I. Észrevételek Dr. Zlinszky János opponensi véleményében felvetett gondolatokra

1/ -- adózás és közfeladat

A dolgozat első 17 oldalas bevezetőjében a szerző részletesen körülírta a vizsgálat tárgyát, és külön kitért arra, hogy adózási kérdésekkel a dolgozatban nem foglalkozik. Rögzíti a szerző, hogy a disszertáció nem tárgyal alkotmányossági kérdéseket sem. Ezért Zlinszky professzor azon kérdését, miszerint az alkotmányos közteherviselési kötelezettség és a közvagyon feletti népfeltség elve nem sérül-e az alapítványi adományozás adójogi kedvezményével nem érzem a dolgozat témájába illőnek, természetesen elismerve és méltányolva a felvetett probléma mélységét és jogosságát.

A kérdés valójában az adózás és alapítványi közcélok viszonyára irányul. Zlinszky professzor úr tétele szerint „a közfeladatok ellátására átengedett magánvagyon e vonatkozásban mint közcélú vagyon közterhek viselése alól mentesül”, és az átengedő jogosult a közcél meghatározására. Ez a demokratikus hatalom-elvébe ütközik, mivel a közterhet nagyobb mértékben viselőknak nem lehet nagyobb beleszólása a közvagyon felhasználásba, mint a szegényebb polgároknak. Az alapítványok adójogi helyzete rendkívül kettős Magyarországon, hiszen a korábbi adómentesség és adójogi privilégium az utóbbi években lényegesen megváltozott, megszűnt. Az alapítványhoz kapcsolódó kedvezmények a közhasznúság körében nyertek újrafogalmazást, de közhasznú státust nemcsak alapítvány, hanem más jogi forma is szerezhethet. Alapítvány és adókedvezmény viszonyát a közhasznú jogállás köti össze a jelenkori Magyarországon, alapjában véve viszont adójogi kérdéstről van szó.²² Az opponens

¹⁹ FÜLEP LAJOS, Opponensi vélemény Németh Lajos: Csontváry művészete című doktori értekezéséről, in Fülep Lajos: Művészet és világnézet. Budapest 1976, 482.o. (477-493.o.)

²⁰ FÜLEP i.m. (1j.) 493.o.

²¹ CHARLES DE TOLNAY, The Youth of Michelangelo, Princeton 1943; The Sixtine Ceiling, Princeton 1945; The Medici Chapel, Princeton 1948; The Tomb of Julius II, Princeton 1954; The Final Period, Princeton 1960.

²² Talán egyetlen kivétel a 1996:LXII. tv. 20. §, amely az alapítvány esetében kedvezőbb adózást állapít meg meghatározott bevétel esetén. Erre vonatkozó legfontosabb jogszabályok 1997: CLVI. törvény; a társasági

által felvetett gondolat az, hogy, a vagyonos emberek alapítvány tételével közcélokra jogosultak meghatározni, sőt ebből nekik még vagyoni előnyük is származik, és mindez a demokrácia alapvető elvével áll ellentmondásban, hiszen vagyontól függetlenül mindenkinek egyenlő beleszólási joga van a közvagyon felhasználásába. A közcélú eszközök szaporítása érdekében ez alól a hatalom kivételt tesz, és ezzel privilegizálja a vagyonosok részére a közcélok meghatározását – mondja Zlinszky professzor.

A kérdésnek van egy adójogi előkérdése, az, hogy ténylegesen milyen vagyoni előnye származik az alapítvány létesítőjének az alapítványtételből. Magyarországon a személyi jövedelemadóból leírható kedvezmény - amennyiben az alapítvány közhasznú státussal rendelkezik - az adomány 30%-a, de nem több mint százezer forint (1995: CXVII. törvény 41. § (4) bekezdés).²³ Lényegében súlytalan vagyont érint ez az egy adóévben érvényesíthető kedvezmény (ne feledjük, adóból leírhatóságról van szó). Százezer forinttal a közcélokra érdemben nem lehet kihatni. A közcélként meghatározható célokra viszont a jog határozza meg, amelynek szabályait a politikai akaratképzésnek megfelelően a választásokon nyertes ideológia vagy politikai irány képes meghatározni. Az, hogy mit ismerünk el közhasznúság alapján adókedvezményrel érintett tevékenységnek és milyen adókedvezmény jár az adott tevékenységhez, jogalkotási kérdés. Nálunk anyagi javakban gazdagabb országokban, pld. Svédországban az opponens által felvetett aggály fel sem merül, hiszen az alapítvány-létesítésnek, az adományozásnak semmiféle adójogi vonatkozása nincs, nem érinti a vagyonosok erőteljesebb megadóztatását. Az adójog csakis a szubjektumnak, azaz a működő alapítványnak ad kedvezményeket.

2/ -- A vagyoni kötöttség és állami értékvállalás

Röviden szólnunk kell az opponens által felvetett ellentmondásról, amely az alapítványi vagyon megkötése és az értékállandóság közt feszül. A fiskális értékrontás megakadályozását javasolja az opponens az alapítványok esetében, hasonlóan az államot terhelő és az egyént megillető járulékokhoz -, álláspontunk szerint is teljesen jogosan. Zlinszky János felvetése szerint elvi jelentősége van annak az állami tevékenységnek, amely az alapítványi vagyont „kivonja az alapító további hatásköréből, mintegy állami felügyeleti kötött vagyonná teszi. Biztosítja ezzel formálisan a cél érdekében való megtartását, viszont kiteszi az állam általánosnak mondható pénzrontási-értékkelvonási tevékenységének.” (3.o. 1. bek.)

Az alapítványt szerintem nem kell védeni az alapítótól, legalábbis nem olyan mértékben, amiként ezt a magyar gyakorlat teszi, az egy sajátos magyar alapító-felfogás (a jelenlegi magyar viszonyok közt az alapító démonizálásáról beszélhetünk, félelem az alapítótól). Ettől függetlenül az állami értékgarancia annyiban bír súllyal, amennyiben az alapítványi vagyont leköti és a cél megvalósításához köti. Ez akkor lenne való, ha a magyar jogszabályok a vagyontartásra köteleznék az alapítványokat, ami viszont nem állítható. Az értékrontó állami tevékenység módja lehet pontosan az alapítványba bevont vagyon – tehát nem az alapító-, és annak közcélra fordításának kedvezőbb adózása, amely jóllehet önmagában nem értékmegőrző, de legalábbis kompenzáló szerepű. Hiszen az alapítványi vagyon hozadéka – értékrontással érintett része - tőkésíthető, és ha marad még felhasználható vagyoni hozadék, akkor az alapítványi célra fordítható. A felvetett kérdés a magyarországi koldusalapítványok

---

adóról és osztalékadóról szóló 1996: LXXXI. törvény 9. §; 1990: C. tv. 3. § (2) bek.; 1992: LXXIV. tv. 7. § (3) bek. a) pontja;

²³ A társasági adó kedvezmények ennél bonyolultabbak, lásd 1996: LXXXI. törvény 9. §, 20. § és 6.sz. melléklet.

körében még nem életszerű, de mindenképpen jogos a tőkemegőrző, vagyonmegőrző alapítványok körében.

Itt kell megemlítenünk azt a legújabb kori problémát a gazdagabb országok köréből, ahol az alapítványokat kötelezik a vagyoni gyümölcsök felhasználására, pld. Svájcban vagy Svédországban, ahol az alapítványok inkább teaurálnak, semmint költenek. Az adójog eszközeivel próbálják rákényszeríteni ezekben az országokban a túltőkésített alapítványokat a vagyoni hozadék cél szerinti felhasználására.

3/ -- -- Zlinszky Imre idézése

Elfogadom az opponensnek Zlinszky Imrere vonatkozó kritikáját, hibásan azt a kiadást használtam az idézés során, amely már halála után jelent meg. Egyértelműen tudományos baki, semmi sem indokolja és nem is magyarázható, miért Zlinszky Imre (1834-1880) „A magyar magánjog mai érvényben különös tekintettel a gyakorlat igényeire” c. könyvének a 3. kiadását használtam, Dárday Sándor átdolgozásában. Ezt a hibát ki is fogom javítani. Zlinszky Imre 1880. július 14-én hunyt el Balatonfüreden, az eredeti 1880-as kiadást valószínűleg még saját kezűleg gondozta. A dolgozatban Zlinszkyként idézett 3. kiadás mondatai viszont - a sors kegye folytán - szó szerint megegyeznek az első kiadásban olvashatókkal. (Az utolsó, 8. kiadásban – átdolgozta Reiner János, 1902 - ez a rész már átdolgozásra került, mivel Reiner vitába szállt Zsögödnök a Fejezetekben képviselt felfogásával. Zsögöd nem a vagyonban, hanem az alapítványi célban látta az alapítvány jogi személyiségének magvát, magyarázatát.) Ezért a helyes idézés Zlinszky felfogásának az 1. kiadás alapján 63.o., és a második idézet pedig 57.o.

* * *

Zlinszky János professzor úr részéről felvetett további kérdések többsége szintén az alapítvány jogi személyiségéhez, illetve a jogi személy körében tárgyalt kérdésekhez kapcsolódik. Ez azt mutatja, hogy a jogi személy kapcsán megfogalmazott gondolatok kiváltották a szerző szándékát, nevezetesen továbbgondolásra serkentették az olvasókat.

/4 -- alapító hitelezői, a jogi személy létesülése és öröklése

A dolgozatban az alapítvány mint jogi személy egyik jellemzőjét - amely vitathatóan alapítványi-specifikus –, az állam /jogrend általi elismerésben határoztam meg (legyen az engedélyezés, bejegyzés vagy más állami aktus). Két szempontból tartottam ezt fontosnak: 1. az alapítvány állami elismerése meghatározza honosságát, hiszen a jogi személy adott állam jogrendjéhez kötődhet csak (ettől kezdve a nemzetközi magánjogi vonatkozások is előtérbe kerülnek, mint a dolgozatban is említett államosítás kérdései); 2. másrészt a létesítő ügylet állami bejegyzése korlátot is jelent a létesítő ügylet érvénytelenítését illetően. Napjainkban elismert tétellé vált, hogy a jogi személy elismerése után a létesítő ügylet érvénytelenségének csak szűk körben lehet jelentősége – és ebben a körben magyar alapítványi példák hiányában -, az alapítványok körében német példákra hivatkoztam. Ezt a fogalom biztonságával magyarázzák a szerzők, az állami elismerés, a hiteles jegyzékbe történő felvétel az adott személy létét igazolja.

Az opponens véleménye szerint nyitva hagytam azt a kérdést, hogy „a forgalom biztonsága miért kívánna erősebben az alapítvány jogi személy védelmét, mint az alapítás által károsult hitelezőket.” A hitelezővédelem álláspontom szerint nem a létesítő ügylet, hanem a létesítendő jogi személy részére átruházott vagyonra vonatkozatható, azaz a vagyonrendelés

és vagyónátruházás ügyleteire. A magyar Legfelsőbb Bíróság az 1997. évi CXLV. törvény (röviden: „Ct.”) 48. § (2) bekezdését vetette össze a Ptk. 203. §-ával a 1/2002. polgári jogegységi határozatában. A jogegységi határozat azt a problémát próbálta megoldani, hogy a Ct. érvénytelenségi korlátozásokat kimondó szabálya miként érvényesül együtt *actio Pauliana* Ptk-beli szabályával. Az LB állásfoglalása szerint az érvénytelenség nem keverhető össze a hatálytalansággal, és az apportáló ügylet fedezetelvonó jellege esetén a Ptk. szabály alkalmazandó. Az LB szerint a jogi személy alapítók rosszhiszemúsége a vagyonszerző társaság részéről vélelmezett (ez vitatható), feledve azt a tényt, hogy keletkező társaságról van szó, akinek a részéről – a vagyonyuttatás időpontjában – erről az ügyletről még a tagok döntöttek, nem pedig a vagyoni juttatás címzettje.

5. -- manumissio testamento²⁴

A szerző gondolataival szemben az opponens felveti az alapítvány létesítése és az alapítványnak történő vagyoni juttatás egyidejűségének lehetőségét, és példaként a római jogra hivatkozik, mégpedig arra az esetre, amikor a felszabadított rabszolgát egyúttal örökössé is nevezte az örökhagyó.

Az alapítvány létesítésének jogügyleti kérdéseit 1990-ben már tárgyaltam, jelen dolgozat – amint a bevezetőjében írtam -, nem foglalkozik ezekkel a kérdésekkel. Az alapítvány esetében is lehetséges, hogy a végrendeletben tett és örökössé, vagy hagyományossá nevezett alapítvány, amely csak az örökhagyó halálát követően, de a halál időpontjára visszamenően jön létre, öröklés jogcímén szerezzék meg a vagyont. Én ebben az esetben is külön vizsgálom az alapítványt létesítő ügyletet és a vagyoni juttatásának jogcímét (öröklés, hagyomány, sőt akár lehet meghagyás révén történő alapítvány), de elismerem, ebben az esetben a kettő szétválasztása kevésbé indokolt. Grosschmid Béni dolgozatban ismertetett elemzése ehhez a problémakörhöz kapcsolódik, nem véletlenül tárgyaltam ezt a kérdést.

7/ -- Karl Larenz

Az opponens hiányolja, hogy a szerző csak érintőlegesen elemzi Karl Larenz etikai-személy felfogását, és ez felszínes megállapításokat vezetett a szerzőt. Karl Larenz - a történelemből ismert előzmények után – kidolgozott etikai személy fogalma a disszertációban a jogképesség kérdése mentén került megemlítésre, Solyom László gondolatainak folytatásaként, részletes kifejtésére valóban nem vállalkoztam. Ennek elsődleges oka, hogy a mondanivaló mentén ezt nem tartottam indokoltnak. A kérdés tárgyalását a dolgozatban valójában csak arra szűkítettem, hogy a jogképesség kategóriáját milyen jogon kívüli fogalomhoz, tulajdonsághoz rendeljük, ha ezt Larenz az ember apriori lényéből származtatja. Elfogadva ezt a larenzi kiindulópontot, felmerül ismételten a kérdés, mennyiben alkalmazható a jogképesség azokra a jogalanyokra, ahol ez a kiindulási alap - az ember léte - nem igazolható, és ha igen, akkor ez mivel magyarázható? Ezzel próbáltam a jogi személy egyik sajátosságára utalni, nevezetesen arra, hogy a személy jog által formalizált megjelenése már nem támaszkodik apriori tapasztalatra, hanem a jog világában - kvázi a fogalmak körében - létezőnek vél valamit, amit ebben a sajátosságában nem igazolt. Ez önmagában nem *novum*, hanem a jogi személy egyik sajátossága.

8/ -- A név és a személy

²⁴ Ehhez MAX KASER, *Römisches Privatrecht*. 15. Aufl. München 1989, § 16 (82. skk.o.)

Az opponens szerint a „névhez való alkotmányos alapjog nem azt jelenti, hogy névtelen nem lehet személy!” –, de ilyet nem állítottam a munkámban. Goethe-t idézem (aki eredeti szakmáját tekintve jogász végzettségű és állami hivatalnok volt): a „név maradt mindig a személy legszebb, igazán eleven képviselője”²⁵. Az ember nevével vetem össze a jogi személy névválasztásának korlátait. Míg az egyik ősi, a társadalmi együttélés alapvető kulturális jelensége, addig a másik önkényes és behatárolt. Az egyik jog előtti, a jog rétegeinél mélyebben gyökerező jelenség, míg a másik alapvetően a jog szféráján belül maradó szabályozás. A név identitást jelöl az ember vonatkozásában – természetesen név nélkül is lehet személy az ember.

A dolgozatban idézett 58/2001 (XII.7.) AB határozattal szemben Harmathy Attilának véleményét osztom, aki különvéleményében a név jogi jellegét nem kívánja alkotmányosítani és alkotmányos rangra emelni, és figyelmen kívül kívánja hagyni az egyéb jogalanyok (nem ember) névjogát. Az idézett alkotmánybírósi határozat tartalmaz olyan vitatható megfogalmazásokat az ember „természetes létéről”, amely az államtól független és „jogi létéről”, mintha ez a kettő egymástól különbözne (ráadásul ez a megkülönböztetés Kelsentől származik). A név ilyen alapon való jogi meghatározása nem sikeres. A név identitást meghatározó jellege nem azt jelenti, hogy ne lehetne személy név nélkül.

Tavasszal a szellemiekben és kulináris élményekben gazdag pécsi kiránduláson Kecskés László professzor hívta fel a figyelmet Kauser Lipót „A jogi személyről” (Debrecen 1948), című munkájára. Kauser művének elején a „személy” szó értelmét kutatja. A következőket olvashatjuk Kausernál a személy hétköznapi fogalmáról:

„Schopenhauer használja a szót, amikor azt mondja, hogy „Der höchste Schatz ist die Persönlichkeit.” Vagy amilyen értelemben veendő a „person” szó például a Shakespeare-darabok elején, a cím utáni feliratban, hogy : „Persons, represented”. Vagy például, amilyen értelemben a vendéglői étlapon áll abban a kifejezésben, hogy „Borjúcüslök 2 személyre”. A régi római rabszolga, aki esetleg magas műveltségű és szellemi képességű rhetor, grammatikus vagy orvos volt, kétségtelenül bírt ebben a jogmentes értelemben vett személyiséggel bár jogi értelemben vett személy nem volt, csak „homo”, viszont gazdája és tulajdonosa, a faragatlan és ostoba parvenü: Trimalchio, személy a jogi értelemben is. És Caliban, a vad és nyomorék rabszolga (savage and deformed slave) is a Tempest személyeinek egyike, holott rabszolga létére jogi értelemben vett személyiséggel nem bírhatott.”²⁶

A személy ezen sokféle alakban való megjelenésére Kauser mesterien mutatott rá a példázat erejével.

9/ nationalité, állampolgárság, Staatsangehörigkeit

Zlinszky János véleménye szerint „veszélyes síkon mozog” a szerző, amikor a nemzetiség, állampolgárság fogalmakat a jogi személyekre próbálja „kivetíteni.” A jogi személy antropológiai megértését követő irányok eredménye az az eredetileg francia felfogáson alapuló nézet, mely szerint a jogi személynek is van állampolgársága (honossága), adott államhoz való jogi kötődése. Ezt a nézetet számos német tudós, mint pld. Flume, vagy a híres ügyvéd és jogtudós Mann is elfogadták és tovább fejlesztették. Az opponenssel szemben én az

²⁵ J.W. GOETHE, Wilhelm Mester vándorévei. Ford. Tandori Dezső. Budapest 1983, 462., Leonardo naplójából. 3. könyv. 13. fejezet.

²⁶ KAUSER LIPÓT, A jogi személyről. Debrecen 1948, 3.

elméletek ismertetésében nem látok semmiféle veszélyes síkot. Természetesen mint mindennek, ennek is lehetnek olyan kilengései, amelyek vitathatóak, sőt megengedhetetlenek. Ide sorolom pld. az Egyesült Államok gazdasági embargóit, amelyek - függetlenül a jogszabályok territorialitásának általános elvétől - a jogi személy tagjának, részvényesének, adott államhoz való kötődése alapján vonnak embargó alá jogi személyeket. (Pl. Magyarországon bejegyzett kft. – amerikai taggal, nem vehet igénybe szolgáltatást Magyarországon bejegyzett másik kft-től, akinek tagja az amerikai embargóval sújtott ország állampolgára vagy jogi személye).

A jogi személyhez kapcsolódó egyik állítás lényegi eleme abban rejlik, hogy válsághelyzetekben a jogi személy kulisszája (színházi színpada), belső rendje és egyéb kérdései másodlagossá, sőt jelentéktelenné válnak, a valós kérdés arra szűkül, hogy ki áll a jogi személy mögött. Ki az alapító? - kérdezik a német szabályok. Ki a tulajdonos? - kérdezik az amerikai rendelkezések. Ki az ellenség? - kérdezte az angol és amerikai jog a II. világháború során. Senkit sem érdekelt a jogi személy önállósága és önálló léte. Ez a béke és konszolidált mindennapok színpada, de ha a tankhajóból kiömlő több ezer tonna kőolaj kárt okoz, akkor nem az egyszemélyes kft. vagy rt. önállósága a tét és a valós kérdés, hanem az, hogy ki vagy kik állnak a jogi személy mögött. Ezt a tételt a dolgozat azért vette fel, hogy vajon, mindez érvényes-e az alapítványokra is vagy sem?

10/ -- egyéni vállalkozó

Zlinszky János álláspontja szerint szükséges rendelkezés, hogy a jogszabály külön kimondja, az egyéni cég nem jogi személy. Az egyéni vállalkozó céggé bejegyezhető, de nem válik ezzel jogi személlyé, mondja ki a törvény (1990: V.tv. 15. § (2) bek.). Erre a normára a szerző szerint nem lett volna szükség, hiszen fel sem merülhetett, hogy a természetes személy új jogi forma nélkül egyúttal jogi személy is lehet. Az egyszemélyes kft. és egyszemélyes rt. formája áll legközelebb az egyéni vállalkozóhoz, de szervezeti és vagyoni elkülönülés jellemzi mind a kettőt az egyéni vállalkozóval szemben. Nehéz lenne elképzelni egy Janus-arcú személyt, aki a műhelyben jogi személyként kalapál, és este természetes személyként fogyasztja vacsoráját. Az egyéni vállalkozónál - aki lényegében a kereskedő másként megfogalmazott jelensége -, erre nincs szükség, pontosabban nem illeszthető a jogi személy kategóriájába. A törvény keveri a kereskedő, cég és jogi személyek kategóriáit.

11/ - Európai Unió

Az alapítványokkal és az Európai Unióval kapcsolatban legelőször szeretnék utalni arra, hogy a dolgozat röviden érinti e kettő viszonyát („Az Európai Unió és az alapítványi jog kapcsolódásáról” alfejezet alatt - 6. o.). Csupán annyi utalást tettem erre a viszonyra, hogy az Unióban egyelőre nem tervezik az alapítványi jog harmonizációját, de versenyjogi problémák már merültek fel az alapítványok által nyújtott szolgáltatásokkal kapcsolatban.

Zlinszky professzor úr felveti az Európai Unió tőke szabad mozgásának alapelve és az alapítványi vagyon kötöttsége közti ellentmondást, amely - a gondolati mélység szintjén - gondolatébresztő. Ezzel a gondolattal kapcsolatban elsőként Erik Jayme heidelbergi professzor elmélete jutott eszembe, aki az általa posztmodernnek tekintett jelenségeket vizsgálja a jog - különösen a nemzetközi magánjog - világán belül. A posztmodern kultúra egyik Jayme által is meghatározott jellemzője, az ellentétek egyidejű jelenléte és egymás

melletti érvénye.²⁷ A tőke szabad mozgása a Római Szerződés alapvető elve, amely az eredeti rendelkezéshez képest is jelentős változásokon ment keresztül, és az eredetileg szűken értelmezett szabadságból végül az Európai Bíróság eljutott a tőkemozgás megfogalmazásához, mint a források, befektetésének pénzügyi műveletének szabadságához.²⁸ Az ebben a körben kiadott irányelvek is elsősorban a gazdasági tevékenységet érintő befektetésekre vonatkoznak, a személyhez kapcsolódó tőkemozgások (kölcson, ajándék, örökség) kivételként jelennek meg. A Maastrichti Szerződés (Római Szerződés 67-73. cikkek, felváltva 56-60. cikkekre) fogalmazta újra a tőkemozgás szabadságát.

Eddig megismerve az Unió jogát, valószínűleg a jelenlegi doktrína se a végső ebben a kérdésben. Az alapítványi vagyon kötöttsége - nem vitásan - ezzel az elvvel szemben áll, hiszen az alapítványi vagyon megőrzésének, gazdálkodásának nem lehet korlátja az adott ország területi hatálya. Az aranyrészvény, a szcientológiai egyház ügyei mutatják az a kényes egyensúlyt, amelyet a Bíróság a tőkemozgások további kiterjesztésénél lát. Az Association Église de Scientologie and Scientology International Reserves Trust v. French Republic (Case C-54/99) ügyben a Bíróság meghúzta a határvonalat a tagállami érdekek védelme ('public policy' és a 'public security') és a tőke szabad mozgását korlátozó intézkedések között.²⁹ Az ügy lényege, hogy a francia állam a belső jog szabályára történő hivatkozással megakadályozta az egyesületként működő scientológia egyháznak, hogy eladja vagyonát az USA-beli scientology egyház angol trust-jának. Valószínűnek tartom, hogy a bíróság – előzetes eljárás során hozott – értelmezése irányadó hasonló non-profit jellegű befektetések állam általi kontroljára is.

A jelenség fonákságának jelzése végett elég utalni az ún. terrorizmus elleni jogszabályi harcra, és az ott hozott intézkedésekre, amelyek mind a tőkemozgás, mind a fizetések terén soha nem látott korlátokat és ellenőrzést vezettek be.

12/ -- Sammelvermögen/commodato

Az opponens azon véleményének adott hangot, hogy a „tulajdon pontosan meghatározott fogalom, nem tűr feltételt, sem időhatárt, tehát köztes vagy átmeneti tulajdon helyett rendelkezés, birtok, vagyon lenne az alkalmas kifejezés.” Sammelvermögen-nel kapcsolatban egyetlen kérdés emelendő ki ehelyütt, nevezetesen kié a nyilvános gyűjtés során adományozott vagyon mindaddig, amíg nem jut el a címzethez? Az adományozóé vagy a gyűjtőé vagy esetleg a címzetté? A dologi jogi hatályok miként érvényesülnek az adományozás körében?

A tulajdon, a tulajdonjog és a tulajdonos relativizálásával kapcsolatban az opponens felhívja a figyelmet, hogy ez a relativizálás nem lehetséges. A jogi és gazdasági tulajdonos megkülönböztetést az irodalom régóta használja, különösen a Treuhand körében fordulnak elő

²⁷ JAYME, ERIK, Identité culturelle et intégration: le droit international privé postmodern. 251 Recueil des Cours (1995); JAYME, Zum Jahrtausendwechsel: Das Kollisionsrecht zwischen Postmoderne und Futurismus, IPRax 2000, 165. és skk.o.;

²⁸ KIRÁLY MIKLÓS, in KIRÁLY MIKLÓS (szerk.): Az Európai Közösség Kereskedelmi Joga. Budapest 2003⁴, 115. és skk.o.

²⁹ A bírósági válasza: „Article 73d(1)(b) of the EC Treaty (now Article 58(1)(b) EC) must be interpreted as precluding a system of prior authorisation for direct foreign investments which confines itself to defining in general terms the affected investments as being investments that are such as to represent a threat to public policy and public security, with the result that the persons concerned are unable to ascertain the specific circumstances in which prior authorisation is required.”

ezek a fogalmak.³⁰ Ráadásul a magyar tételes jog is használja ezt, a példának okáért pénzmossásról szóló 2003. évi XV. törvény „tényleges tulajdonos” fogalmát vezette be:

„h) *Tényleges tulajdonos*: akinek az érdekében az ügyfél az ügyleti megbízást adta, illetve aki az ügyleti megbízás során létrejött vagyoni előny felett utasítási, kapcsolt vállalkozási, megbízási, meghatalmazási, vagyonkezelési vagy egyéb jogviszony alapján rendelkezhet.”(2.§ h) alpont)

Válaszomban arra is kell utalnom, hogy a trust lényegében megérkezett a kontinensre - amint a dolgozatban is írom – az 1985-ös hágai trust egyezmény révén.

Ezzel a stróman megbízója jogilag „tényleges tulajdonosnak” minősül, jóllehet egyetértek az opponenssel - „ilyen csoda bogarakat veszélyes gyártani” –, de a jog ennek léte elől nem bújhat el.

13/ -- diszkrimináció tilalma – 2003. CXXV. tv.

Diszkriminációnak minősül-e, ha az alapító az alapítvány létesítésével csak meghatározott nem, faj, valláshoz tartozó személy részére kíván juttatást biztosítani. Az opponens szerint ez ütközhet az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény rendelkezéseibe. Nem kívánok Don Quijote harcot vívni a magánjog alkotmányjogiasodásával szemben, viszont ki kell állni a magánjog autonómiájának megőrzése mellett.

A felhívott törvény az alanyi hatályon túlmenően – a kereskedelmi jog korábbi módszerei szerint – adott ügýtípusokra is kiterjeszti az egyenlő bánásmód követelményét, pld. aki előre meg nem határozott személyek számára szerződés kötésére ajánlatot tesz vagy ajánlattételre felhív (súlyos törvényalkotási hiba, hiszen az ajánlat az mindig címzett). A törvény hatálya kiterjed az állami támogatással érintett juttatásokra –, de olvasatom szerint nem érinti az egyenlő elbánás követelményét az említett alapítvány, ha nem állami támogatásból végzi tevékenységét, továbbá maga a törvény 7. § (2) bek. kiveszi a hatálya aló azokat a jogcselekményeket, amelyeknek „tárgyilagos mérleges szerint az adott jogviszonnyal közvetlenül összefüggő, ésszerű indoka van.”

II. Válaszok Kecskés László professzor oppenensi felvetéseire

1. /Bevezető -- ügyvéd-üzlet/jogtanár-jogkutató ellentétpárok

Kecskés László opponens bevezetőjében felveti a gyakorlati és elméleti jogászkodás közti választás kényszerűségét, ki nem mondva, de sugallva, hogy a kettőt nem tartja összeegyeztethetőnek. Mivel ez a kérdés nem kapcsolódik a disszertáció érdemi részéhez, ezért ehelyütt csak röviden térnék ki erre a felvetésre. Véleményem szerint a jog elsősorban gyakorlati tudomány, empirikus tapasztalatokból levonható törvényszerűségeket vizsgál. A gyakorlat közelsége segít az elméletben, de sok esetben a gyakorlati munka eredménye, egy-egy jogászai fogalmazvány, ügyvédi irat vagy bírósági határozat, tudományos cikk minőségével vetekedik. Ezért sem látok antagonisztikus ellentétet – sok mással szemben – az elmélet és gyakorlat művelése között.

2. A 8. alfejezetről

³⁰ Lásd ehhez LAJER ZSOLT – LESZKOVEN LÁSZLÓ: A bizalmi (fiduciárius) biztosítékról, in VI Polgári Jogi Kodifikáció (2004) 1-2, 23. és skk.o.

Jogosnak tartom Kecskés professzor észrevételét, hogy a dolgozat bevezetőjében - amely az értekezés témát járja körbe általánossággal és talán túlzó részletességgel -, a 8. alfejezet az alapítvány fajtáit, típusait érintve nehezen illeszkedik. Ennek az alfejezetnek a kapcsolódási pontja a többi részhez pusztán abban áll, hogy a dolgozat témáját próbálja pontosan megjelölni, és az alapítvány fajtáit, típusait illetően - a negatív elhatárolással - a típus-fajta felőli megközelítést elveti. Tehát a vizsgálódás nem a típusból indul ki, mint pld. egyházi alapítvány, vagy közalapítvány, és nem is vizsgálja a típus egyedi jeleit, hanem az általánosság szintjén kíván maradni. Valójában kompromisszum eredménye ez az alfejezet, egyik segítő professzor kérte a típusok rövid ismertetését, és bevezető részben tűnt a legalkalmasabbnak az elhelyezése.

3. A tudományos módszer szükségességéről

Szintén kérdéses az opponens részéről, hogy a bevezető fejezet 12. alfejezete, amely egyúttal a bevezető fejezet záró része is, mennyiben indokolt felvetéseket tartalmaz. Ebben a részben - az utóbbi évtizedekben tudtommal először - vetem fel a jogtudomány módszertanának kérdését. Mi avatja a dolgozatot tudományossá, mitől nyeri el ezt a minőségét, és mennyiben kell ezt tudatos kérdésként kezelni. A dolgozatban felvetett történeti-összehasonlító módszer eredetét illetően a közelmúltban az egyik híres jogtudósunkkal készült riportból megtudhattuk (amit korábban is sejtettünk), hogy Eörsi Gyula felfogása³¹ alakította ki ezt a tudományos követelményt. Jóllehet Eörsi Gyula tudományos érdemeit nem kívánjuk vitatni, de önmagában a „tudományos” eredetnek ez a mítosza nem szolgálhat a tudományos verifikáció alapjául. Ezért tartom a disszertációnak ezt az alfejezetét rendkívül fontosnak, hiszen arról kíván szólni, hogy a polgári jog tudományából hiányzik az az önreflexió, amely a tudomány mivoltát - lehetőleg objektív mértékkel - igazolja. Milyen empirikus ismereteken alapul (bírói döntések, absztrakt jogszabályok, szerződésminták stb.), milyen gondolati rendszerben, milyen tudományos eszközökkel dolgozhat a tudomány babérajaira törekvő jogász? Egyik protobírálm szerinte – aki a tételes jog kíméletlen ismerője és prókátora –, a dolgozatban felvázolt alapítvány semelyik jogban nem létezik és kérdéses, miről írok egyáltalán, hiszen a bemutatott modell nem felel meg sem a magyar, sem a német, sem más állam alapítványi jogának. Azaz a módszer kérdését kerülte meg, mielőtt még ezt az észrevételt felvette volna. Ebben a körben utaltam arra, hogy a jogalkalmazás tudományát megfogalmazó Methodenlehre nem keverhető a jog tudományos vizsgálatával, de példaként állítható. Ráadásul az is előfordulhat, hogy valaki ezt a kettőt összekeveri.

Álláspontom szerint a kommentár irodalom, a népszerűsítő jogszabályi leíró tevékenység és ehhez hasonló kikényszerítik a történeti mélységgel bíró jogtudomány adekvát választ és reagálását ezekre a felszínes, és valahol a jogi kultúrát pusztító jelenségekre. Nem vitatom ezen írások - bizonyos igényességet felmutató körben - szükségességét, hanem azt a külsőséget támadom, amelyben ezek a munkák jelentkeznek. A tudomány módszere adhatja azt a verifikáló erőt, amely hitelt ad az ekként megfogalmazott gondolatoknak. Ennek egy része mesterségbeli ismeret - elsajátítandó tudásanyag -, másik része az anyag kiválasztásának, megközelítésének, feldolgozásának és tálalásának a tudományos szintje.³² Ebben a kérdéskörben a jogösszehasonlítás kérdése provokatív céllal került felvetésre, hiszen az a tevékenység a jogi norma szintjén, amely arra irányul, hogy megállapítsa, hogy más

³¹ SÓLYOM LÁSZLÓ: Hagyni kell történni a sorsot, beszélgetés Bódy Zsombérral és Cieger Andrással, Századvég 2004. 1.sz.ám, 145.o. (133-175.o.)

³² ARTHUR KAUFMANN: Über die Wissenschaftlichkeit der Rechtswissenschaft (1986), in üö: Über Gerechtigkeit, Köln-Berlin-Bonn-München 1993, 259-279.o.

országokban milyen előfordulásai, hasonlóságai vagy hiányai vannak az adott jogintézménynek, számomra nem tudományos módszer, hanem az anyaggyűjtés minimális etikai-szakmai követelménye. Pontosán az alapítványok szabályozását bemutató, az International Encyclopedia of Law hatalmas méretű vállalkozás keretében kiadott könyv mutatja ezt a fonák helyzetet. A szerzők Costa Rica alapítványi jogától kezdve a DDR jogán át mindent, ami tényként és adatként elérhető volt összegyűjtöttek, és megpróbálták mindezt rendszerbe foglalni, de mindez végül nem kerekedett önálló gondolatiságot és eredetiséget megfogalmazó tudományos munkává.³³ Az adatok összerendezéséből egy információkban gazdag és valószínűleg hiteles összeállítás készült, elengedhetetlen forrásmű, hasznos adatgyűjtemény, amely ezen szinten maradt. Ellenpéldaként említhető Albert A. Ehrenzweig „Private International Law. General Part” (Leyden 1967) műve, amelyben a szerző külön kitér a módszerre (Method), mivel az észak-amerikai gyakorlatot európai elméleti megközelítéssel vegyítve dolgozta fel művében.

Valódi kérdés, mit értünk magyar jogtudomány alatt? Van-e magyar jogtudomány? Szerző állampolgárságát, nemzetiségét, a doktori védés helyét, a dolgozat tartalmát kell ehhez vizsgálnunk, vagy esetleg valami mást? Erre a problémára utal a történeti részben a tudománytörténeti kérdésfelvetés is.

Az anyag teljességére való törekvés szerintem a tudomány etikai minimumához tartozik (mind a vizsgálat, mind az irodalom körében). A megismerés-megértés mélysége avathatja a jogösszehasonlítást tudományos színvonalúvá, a materia feldolgozásának - az adatok mögötti összefüggéseknek a felismerése. Nem azt állítom, hogy ne lenne szükség az anyaggyűjtésre, hanem azt, hogy az önmagában még nem tudomány és nem módszer, ha az adatokat egymás mellé teszem.

4. -- célvagyon vagy szervezet - az alapítvány jogi személyiségének alapja

Kecskés László opponens hiányolja, hogy a szerző nem foglalt állást az alapítványt célvagyonként és szervezetként értékelő felfogások között. A célvagyon elmélet makacsul tartja magát a magyar és a francia felfogásban; megjegyzés: nem vagyok evolucionista, aki azt gondolja, hogy száz évvel korábbi szerzőkhöz képest – pusztán az idő eltelte révén - okosabbak lennének. A szerző álláspontja egyértelmű, de ezek szerint a dolgozathoz ez nem olvasható ki, ez viszont a dolgozat gyengeségének tudható be. A dolgozat azt állítja, a jog tárgya – a vagyon –, nem lehet egyben a jog alanya is. Pontosán ezen felfogás mentén kísérli meg a dolgozat az alapítványt az ún. „alanyosodó” vagyonoktól elválasztani, a hagyatéktól kezdve az önálló alapokig. A dolgozat történeti része utal arra, hogy alapítvány esetében a mögöttes személy valósága a meghatározó, nem a vagyon. A vagyon önmagában nem perszonalizálható, nem lehet alany és tárgy egyszerre, amely önmaga felett diszponál.

Ide kapcsolódik Kecskés professzor úrnak az a további opponensi felvetése is, hogy a jogi személy ontológiai valósága valós probléma, de Magyarországon pusztán az ún. rendszerváltozás körüli jogalkotás kontinuitás-diszkontinuitás problémája. Ezzel részben vitatkoznom kell, jóllehet annyiban helyt kell adnom Kecskés professzor úrnak, hogy forradalmi változások során a jog diszkontinuitása önmagáért beszél. Maradva az alapítványnál, a francia forradalom oly sikerrel törölte el a korábbi alapítványokat, hogy a francia jogrendszerben mind a mai napig csak egy államigazgatás körében megengedett és szorosan kontrollált alapítványi jog létezik, kb. 500-600 alapítvánnyal. Ezzel szemben a

³³ HONDIUS, FRITZ – VAN DER PLOEG, TYMEN: Foundations. International Encyclopaedia of Comparative Law. Vol. XIII. Ch. 9, 2000

rendszerváltozást követően a csipkerózsika álmából felébredő alapítványi jogunk terméke az, hogy kb. 25 ezer bejegyzett alapítvánnyal büszkélkedhetünk. Visszatérnék még a jogi személy ontológiai valóságának kérdéséhez, továbbá arra az utolsóként is felvetett opponensi kérdésre, hogy a jogi személy és az alapítványi jog kapcsolódásai érdemiek és lényegesek lennének-e. Ebben a körben egy gondolatot emelnék ki ennek cáfolatára, nevezetesen Zlinszky professzor által is felvetett állami elismerés kérdését és problémáját.

5. jogképesség – szerzőképesség -- ultra vires

Alapvető kérdés, hogy az adott állam jogrendje miként ismeri el az önálló jogalanyiságot, jogi személy jelleget. A bíróságok ebben a körben nem igazán mértékadóak, mert legtöbbször perképességre és perelhetőségre egyszerűsítik ezt a kérdést, pld. a jelenlegi magyar kodifikációs munkálatokban is. A svéd jogban pld. nem kell az alapítványt regisztrálni, nem kell bejelenteni, engedélyezni, lényegében jogügyleti úton a jogalany alapítvány létrejöhet, nem is lehet pontosan tudni, hogy hány alapítvány van. Ez az az ország, ahol az utolsó háború több mint háromszáz éve dúlt, és a jelenlegi alkotmányos berendezés szabályai kb. négyszáz évre nyúlnak vissza.

Miben áll a jogrend általi elismerés? Szükséges ez? A dolgozat válasza – amint azt az előbb adott válaszokban is említettem –, igen, mivel ha a belső jogrend miatt nem is lenne erre szükség, de a nemzetközi magánjogi viszonyokban már elengedhetetlen ez a kapcsolat állam és jogi személy között.

Kecskés professzor felveti a jogképesség és a szerzőképesség kérdését, nevezetesen a korlátozott jogképesség felfogható-e a szerzőképesség korlátjának. A személyeket tárgyaló jelenlegi tankönyvek közül Székely László – a személyek talán legmélyebb ismerője - utal elméleti mélységgel a szerzőképességre, de kizárólag a természetes személy kapcsán. Székely felfogásában a jogképesség abszolút és absztrakt kategória, amelyet a szerzőképesség törvényben meghatározott körben a konkrétum szintjén nem is érint.³⁴ Más szavakkal, az ember absztrakt jogképessége nem áll ellentétben a szerzőképesség egyedi korlátjával. Kecskés László³⁵ is csak az ultra vires szabályát említi a jogi személy jogképessége körében, Jobbágyi Gábor a jogi személy törvény és bíróságok által deklarált abszolút jogképességét ismerteti.³⁶ A szerzőképesség fogalmát Szladits Károly 1941-es Magyar Magánjog I. kötetében mind a természetes személynél, mind a jogi személynél megemlíti: „ilyenkor azt mondjuk, hogy az illetőnek erre a jogra és jogszerzési módra nincsen szerzőképessége.”³⁷ Szladits a jogi személyek körében a Kúria 63. TÜH-re hivatkozik, amelyben a holtkézi törvények hatályon kívül helyezését mondta ki a bírói fórum, mint szerzőképességi korlátot lebontó ítélet.

Az ultra vires nem csak szerzési korlát, hanem a jogalany cselekvésének meghatározott körét jelenti, szerződési, cselekvési határokat, pld. alapítvány létesíthet-e alapítványt.³⁸ Az adott ügyletet nem teheti meg statutuma alapján. A valós kérdés az, hogy az ultra vires elve szorosan összekapcsolódjon a jogi személy célhoz kötöttségével, és ennek a célhoz kötöttségnek a megszegése milyen jogkövetkezéssel járjon. Ha az ügylet semmis – ez a

³⁴ LENKOVICS BARNABÁS – SZÉKELY LÁSZLÓ: A személyi jog vázlata, Budapest 2000, 17.

³⁵ KECSKÉS L.: Magyar Polgári Jog. Általános Rész. A személyek joga. Bp-Pécs 1999, 2.5.4 pont, 150-151.

³⁶ JOBBÁGYI GÁBOR: Személyi és családi jog. 4. kiad., Budapest 2003, 114-115.

³⁷ SZLADITS KÁROLY, in SZLADITS KÁROLY (főszerk.): Magyar magánjog. 1. Kötet. Általános Rész. Személyi jog. Budapest: Grill Károly Kiadóvállalata, 1941, 80. § 2. pont alatt.

³⁸ Lásd: VILÁGHY MIKLÓS-EÖRSI GYULA: Magyar Polgári Jog. Budapest 1962, 95.

forgalom biztonságát veszélyezteti –, én szerintem pedig a vagyontalan alapítvány esetében a semmisség még mindig kedvezőbb, mint a felszámolás nélküli megszüntetés szabályozatlan területe.

6 -- jogi személy fejezet „önállósága”, „kilógása” az elemzésből

Annyiban igazat kell adnom az opponensnek, hogy a dolgozatnak a jogi személlyel foglalkozó része a többi fejezettől eltérő módszerrel készült. A felvetett kérdések egy-egy villanófényben készült éles röntgen felvételt mutatnak a jogi személy eddig kevésbé ismert oldalairól. A jogi személy kevésbé ismert jellemzőit próbáltam felvázolni, melyeknél a villanófényhez nem szokott szem zavarhatja a könnyed megértést, és ahol a vázlatosan megfogalmazott gondolatokból kiszűrődő összkep aktív befogadói oldalt feltételez.

Miért írtam a jogi személyről? Maga az opponens fejtette meg ezt a titkot, amelyet érdemes még egyszer idézni, hogy a jelen lévők és az olvasók egyaránt megfontolják annak igazságát. Kecskés László gondolata a jogi személy magyarországi leépüléséről szól: „Polgári jogi vonalon ez úgy jelentkezett, hogy a jogi személyiség beolvadt a jogalanyiségbe, az pedig rászűkül a jogképességre, mígnem helyenként már csak a perképességben nyilvánult meg a jogi személyiségi kritérium.” /”Közjogi tekintetben lényegileg minden olyan szervezeti egységet és szervezetet jogi személynek tekintettek, amelynek hatásköre volt.”

Amiként Kauser a személy kapcsán Shakespeare Vihárjáról szólt, úgy visszatérve ehhez a halhatatlan műhöz, hasonlóságot vélünk felfedezni a jog egyes személyei és a színház szereplői között. Shakespeare idézett darabjában is számtalan személy jelenik meg, így (1) névvel és konkrét társadalmi státussal megjelölt személyek mint pl. Alonso, Nápoly királya, Prospero, Milánó törvényes örököse; találkozunk (2) névvel rendelkezőkkel, de státusokat már csak általánosságban definiált személyekkel, mint pld. Caliban, vad és otromba rabszolga, vagy Trinculo, bolond; (3) harmadik csoportba a névvel nem rendelkező szereplők tartoznak, mint hajóskapitány, matrózok, kormányos; majd a fantázia és szellemek világa következik a felsorolásban, névvel személyesítve, individualizálva őket, mint (4) Ariel a légi tündér, Ires, Ceres, Juno, nimfák mint szellemek - szintén mint „persons represented”és legvégül – a darab szerint – a név nélküli szellemek, mint (5) „Egyéb tündérek Prospero szolgálatában”.

A jogi személyek a jog szellemi világának valós szereplői, akiket emberek személyesítenek meg a tárgyi valóságunk színpadán.